

Ympäristöpolku Tulkkilassa

Turun yliopisto
Kulttuurituotannonja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Osana omaa ympäristöä -hanke

Turun yliopisto
University of Turku

Vipuvoimaa
EU:lta

2007–2013

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

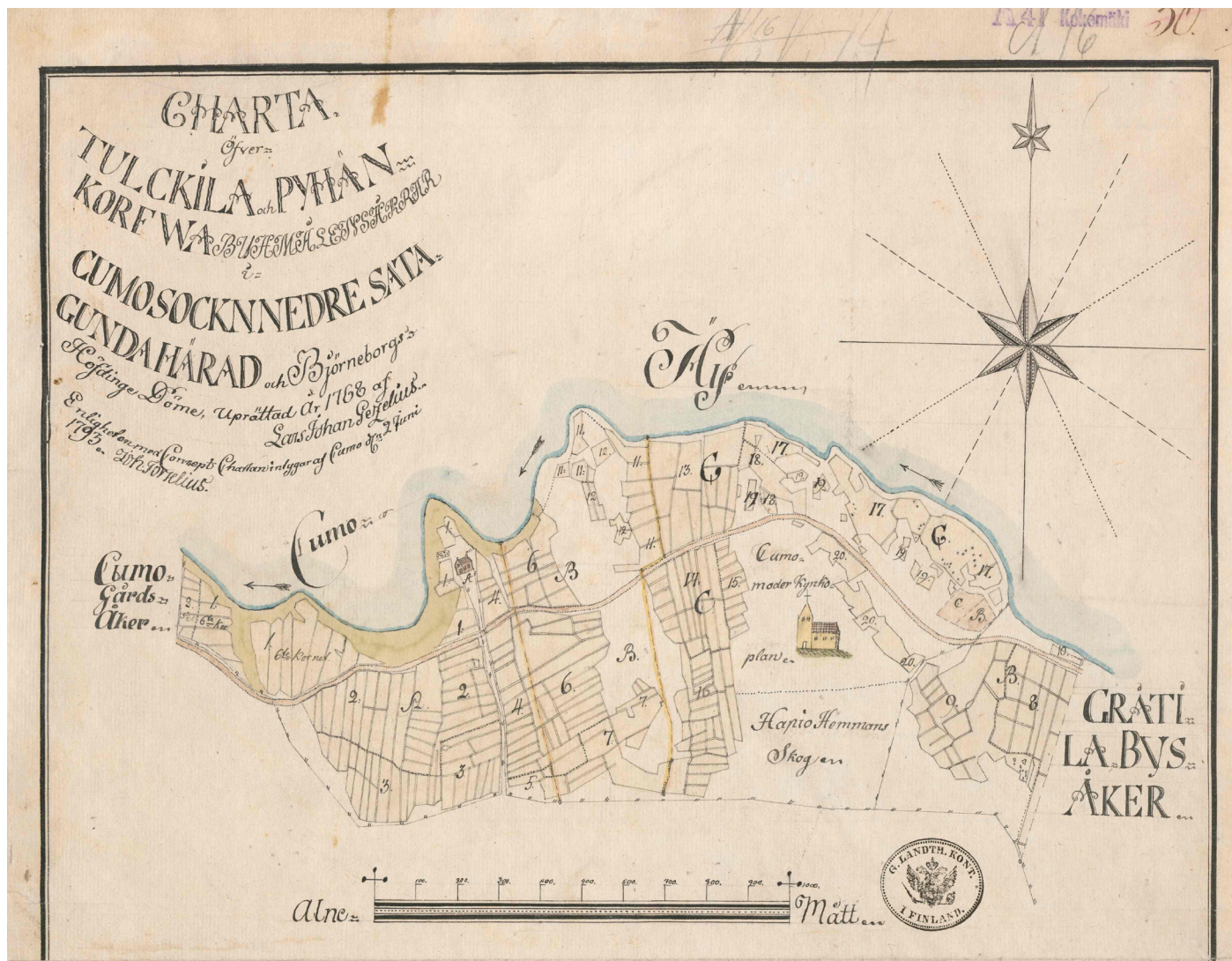
Kuvat: Kokemäki-seura

ESIHISTORIA JA KESKIAIKA

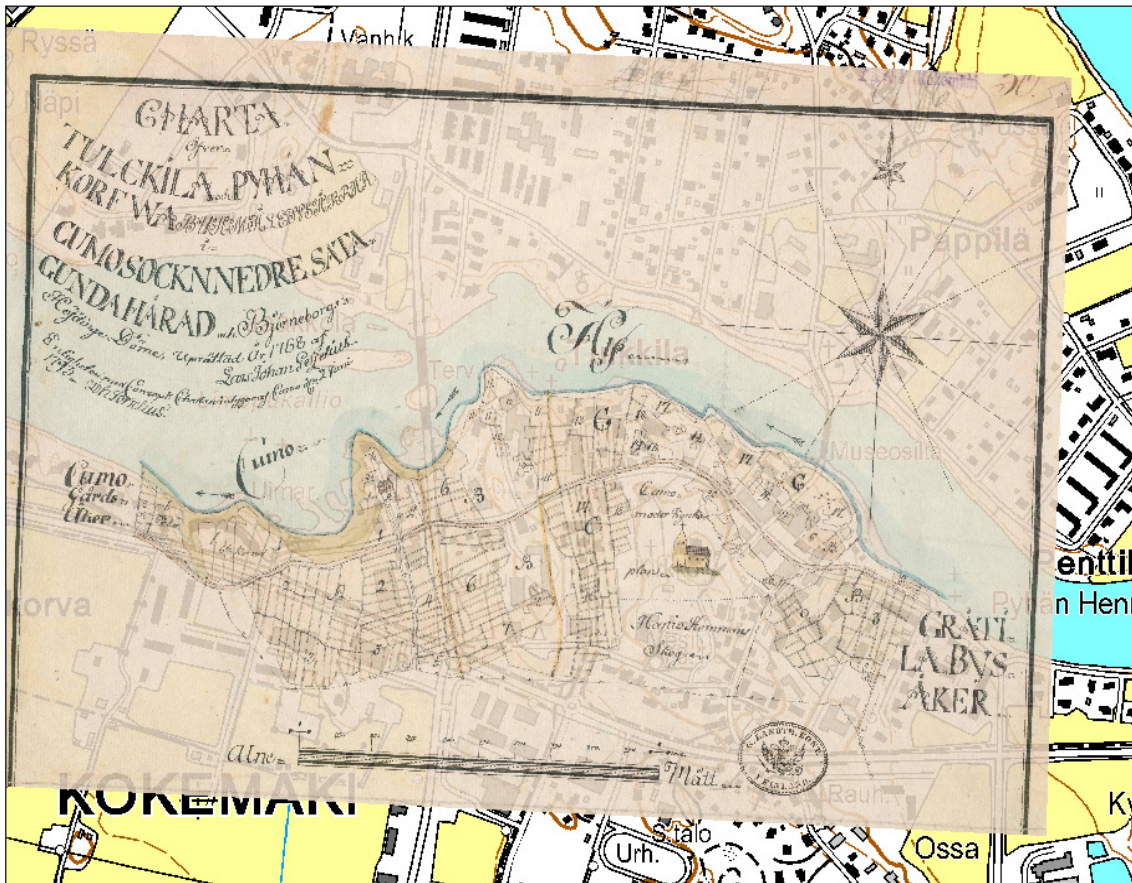
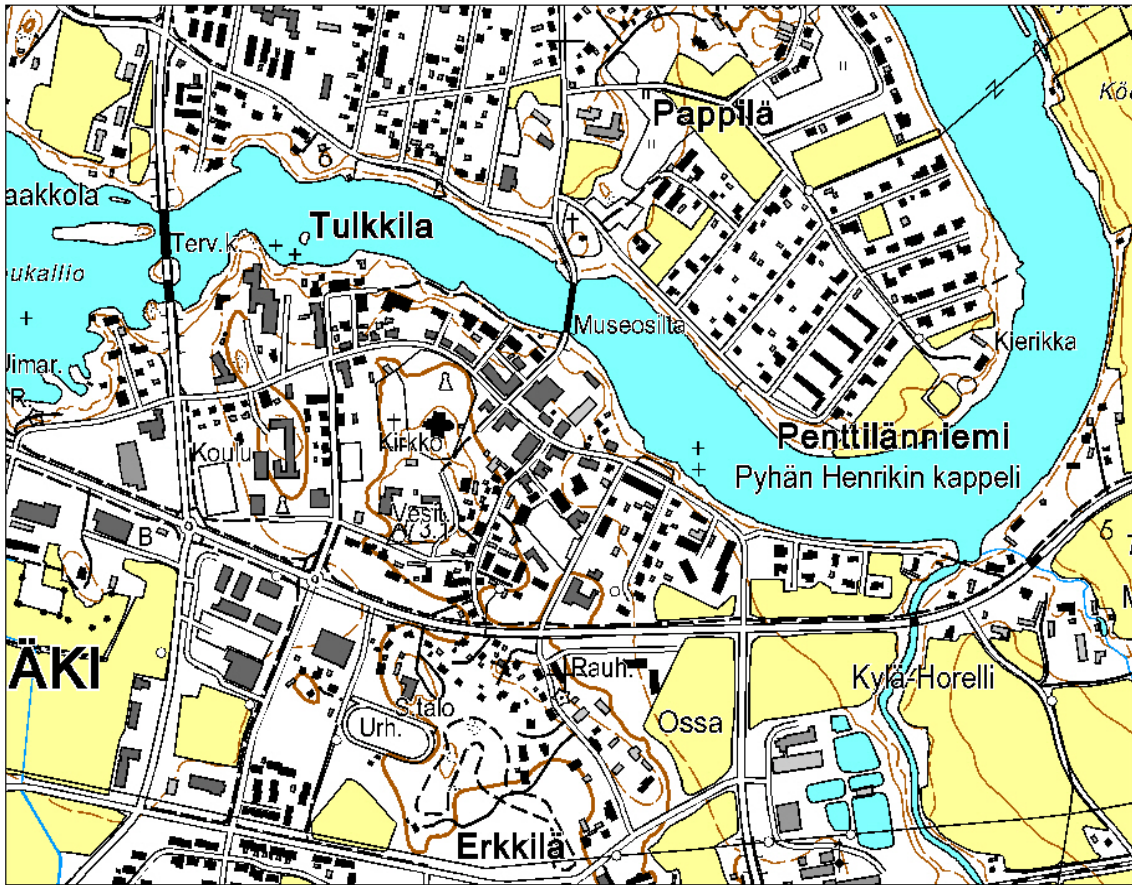
Satakunnan maakunnan hallinnolliseksi keskuksiksi tarkoitettun Kokemäen keskiaikaisen linnan paikkaa ei varmuudella tunneta. Kokemäenkartano on sijainnut alun perin Kokemäenjoen saassa hieman nykyisestä paikasta etelään. Sen historia ulottuu ainakin 1400-luvulle asti. Kartano oli keskiajalta lähtien läänitettyä eri suurmiehille ja sittemmin kuninkaankartanona ja säteritilana. Kartanon nykyinen päärakennus on entinen tilanhoitajan asunto 1880-luvulta. Tilalle johtaa pitkä koivukuja. Kartanon alue on yhteydessä maakunnan hallinnollisen historian kaikkein keskeisten piirteiden kanssa. Kokemäenkartanon ulkotilaksi perustettiin Pyhäncorvan kartano.

Tutki Tulkkilan kylän isojakokarttaa sekä peruskartan päälle asemoitua Tulkkilan kylän isojakokarttaa.

Mitä havaitset kartanon sijainnista? Käy paikalla, jossa kartano sijaitsi vuonna 1769 ja ota valokuva. Mitä siellä on nyt?

Kartta: Kansallisarkisto, maanmittaushallituksen uudistusarkisto

<p>KIVIKAUSI ... - 1300/1500 eKr.</p>	<p>Paleoliittinen aika eli vanhin kivikausi [Susiluola]</p> <p>--- jääkausi ---</p> <p>Mesoliittinen aika eli vanhempi kivikausi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Suomusjärven kulttuuri (6500 - 4200 eKr.) <p>Neoliittinen aika eli nuorempi kivikausi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kampakeraaminen kulttuuri (4200 - 2000 eKr.) - Asbestikeraamiset ryhmät (n. 2800 - 1500 eKr.) - Nuorakeraaminen kulttuuri (2500 - 2000 eKr.) - Pyheensillan ryhmä (n. 2200 - 2000 eKr.) - Kiukaisten kulttuuri (n. 2000 - 1500/1300 eKr.)
<p>PRONSSIKAUSI / VARHAISMETALLIKAU SI 1500/1300 eKr. - 500 eKr.</p>	<p>Läntinen pronssikausi (1500/1300 - 500 eKr.)</p> <p>Itäinen varhaismetallikausi (1500/1300 - 500 eKr.)</p>
<p>RAUTAKAUSI 500 eKr. - 1300 jKr.</p>	<p>Esiroomalainen aika (500 eKr. - 0)</p> <p>Roomalaisaika (0 - 400 jKr.)</p> <p>Kansainvaellusaika (400 - 575 jKr.)</p> <p>Merovingiaika (575 - 800 jKr.)</p> <p>Viikinkiaika (800 - 1025 jKr.)</p> <p>Ristiretkiaika (1025 - 1300 jKr.)</p>

Kokemäeltä tunnetaan varmuudella 17 rautakautista kalmistoa tai yksittäistä hautapaikkaa. Käräjämäen muinaisjäännösalue kertoo kokemäkeläisten skandinaavisista yhteyksistä rautakauden aikana. Rautakausi jaetaan eri vaiheisiin. Käräjämäki toimi kalmistona kansainvaellusajalla, vuosien 350-600 välisellä ajanjaksolla. Käräjämäen kalmistoon haudattiin vainajat polttohautauksella. Hautapaikan päälle luotiin maakumpu, joka reunustettiin kivikehällä. Käräjämäkeä kalmistonaan käyttäneiden ihmisten asuinpaikkaa ei varmuudella tunneta, mutta se on sijainnut kalmiston läheisellä alueella.

Ylistaron kylässä sijaitseva Leikkimäki on ollut kalmistona lähes tuhannen vuoden ajan, suunnilleen vuosien 350-1200 välillä. Vanhimmat löydöt alueelta ovat kansainvaellusajalta, ja nuorimmat hautalöydöt ristiretkiajalta. Kivikaudelta saakka jatkuneesta meren rannalla asumisesta luovuttiin vähitellen, ja meren antimien rinnalle elinkeinoina nousivat viljelty maa, karja ja jokikalastus.

Leikkimäellä on myös kaksi kuppikiveä ja kuppikallio. Kuppikivet ja -kalliot liittyvät maanviljelykseen ja hedelmällisyyskulttiin. Niitä löytyy yleensä maaperältään helposti muokattavien maalajien alueelle raivattujen peltojen yhteydestä. Aurajokilaaksossa kuppikivien on todettu liittyneen laajenevan asutuksen muokkaamiin pelto- niitty- ja kaskiraivioihin. On luultavaa, että myös Kokemäellä asutuksen vakiintuminen ja hitaasti lisääntyvä viljelyala kasvattivat kylien kokoa. Leikkimäen läheisyydessä on ollut taloja jo kansainvaellusajalla. Nimen Leikkimäki paikka on saanut viimeistään 1800-luvulla, jolloin nuoriso otti tavakseen kokoontua sinne kesäsunnuntaisin erilaisiin leikkeihin. Kalliolla on poltettu myös helvalkeita.

Leikkimäen paikalla arvellaan sijainneen muinainen Teljän kauppapaikka.

Pyhän Marian kirkon paikalla on ollut kirkko ainakin 1200-luvulta lähtien. Puukirkkoja on ollut useampiakin, viimeinen purettiin käyttämättömänä ja huonokuntoisena 1860-luvulla. Se oli rakennettu 1640-luvulla. Rakennus jäi pois käytöstä, kun uusi kirkko rakennettiin joen toiselle puolelle 1780-luvulla.

1500-luvulla Kokemäelle oltiin rakentamassa kivikirkkoa, mutta uskonpuhdistuksen johdosta Kustaa Vaasa vei seurakuntien rahat ja rakennustyö jäi kesken. Kokemäelle valmistui ainoastaan kivinen sakasti, joka on ajoitettu 1550-luvulle. Kirkko on nimetty Pyhän Marian kirkoksi. Sakastia ympäröi vanha hautausmaa, jolla on lisäksi kolme 1800-luvulla rakennettua hautaholvia. Pyhän Marian kirkon sakasti on rakennettu kivistä 1550-luvulla. Sakastin ikä on varmistettu 1980-luvun lopussa suoritetulla puulustoajoituksella. Puulustonäyte otettiin rakennuksen ulommista tasakertahirsistä ja kattotuolirakenteista. Joensuun yliopiston denrokronologian laboratorio määrittäi tasakertahirsien lustojen kasvaneen vuosina 1352-1545. Rakennuspuut on siis kaadettu 1500-luvun puolivälissä.

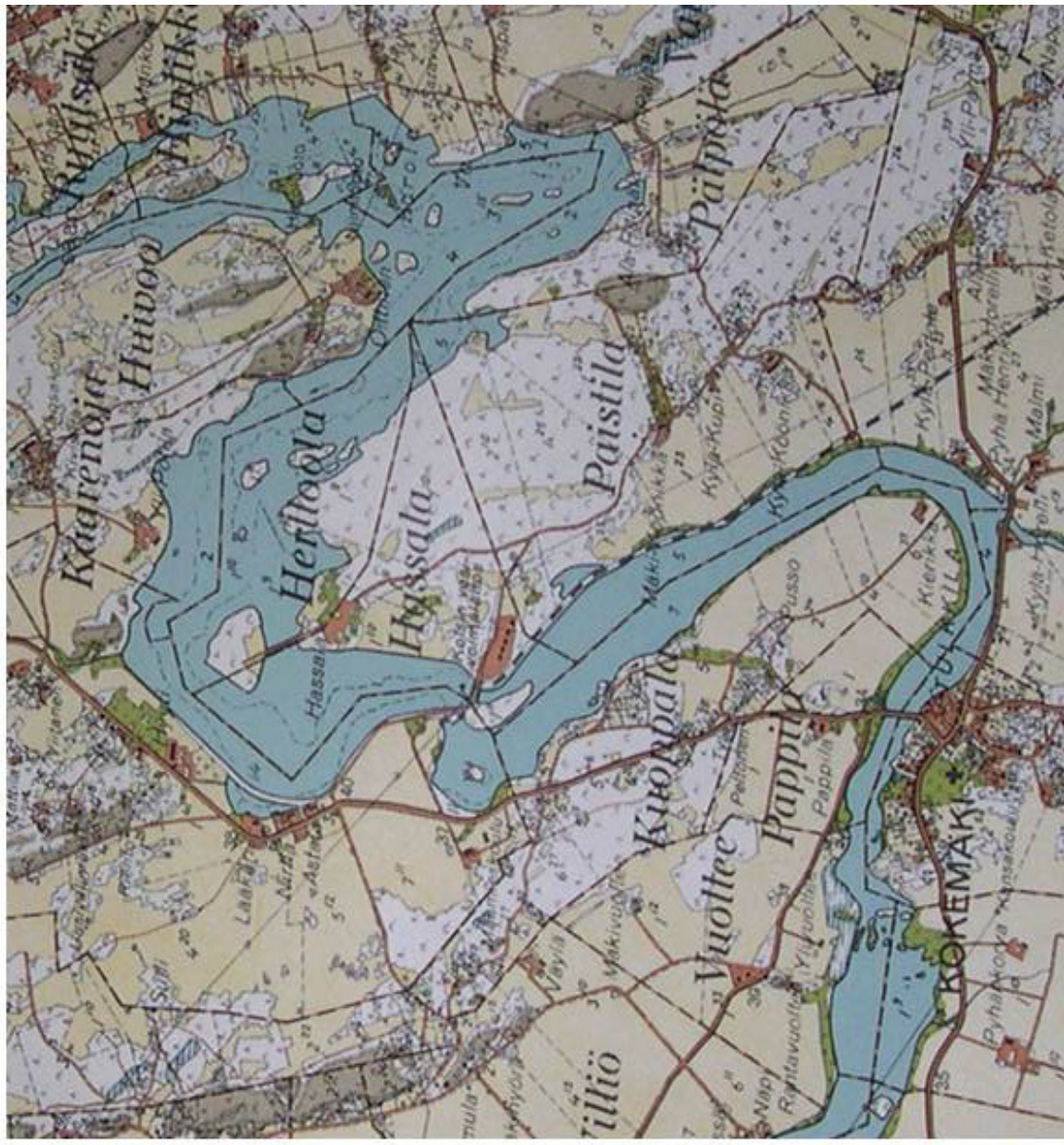
Kuten keskiaikaiset kirkot usein, Pyhän Marian kirkkokin on alun perin sijainnut Kokemäenjoen muinaisen juovan rajaamalla saarella. Nyt jo kuivunut juopa kulki kirkon itäpuolella. Nykyään joen uoma on kaukana, Penttilänniemen takana. Kirkolle kuljettiin siltaa pitkin, ja vesi nousi tulvien aikaan vanhaan juopaan vielä 1800-luvun lopussa.

Seuraavalla sivulla olevista kartoista vanha joenuoma erottuu vihreällä merkittynä niittynä. Löydätkö maastosta vielä jälkiä vanhasta juovasta?

Pyhän Henrikin saarnahuone ja sen suojaksi rakennettu kappeli muistuttavat ensimmäisestä Suomeen suuntautuneesta ristiretkestä. Legendan mukaan Piispa Henrik vieraili, saarnasi tai yöpyi Kokemäellä, tässä saarnahuoneeksi nimetyssä hirsirakennuksessa. Vierailua seuraavana päivänä hänet surmasi talonpoika Lalli Köyliöjärven jäällä. Myöhemmin katolinen kirkko kanonisoi Henrikin ja hänestä tuli suojelupyhimys. Keskiajalta aina uudelle ajalle saakka saarnahuone oli pyhiinvaelluskohde.

1850-luvulla saarnahuoneen suojaksi rakennettiin tiilistä muurattu kappeli. Kappelia ympäröivä puisto on Satakunnan vanhimpia kaupunkien ulkopuolisia puistoalueita.

Ennen Kokemäenjoen ylittävien siltojen rakentamista kappelin kohdalta kulki lautta Kuoppalan, eli nykyisen Penttilänniemen puolelle.

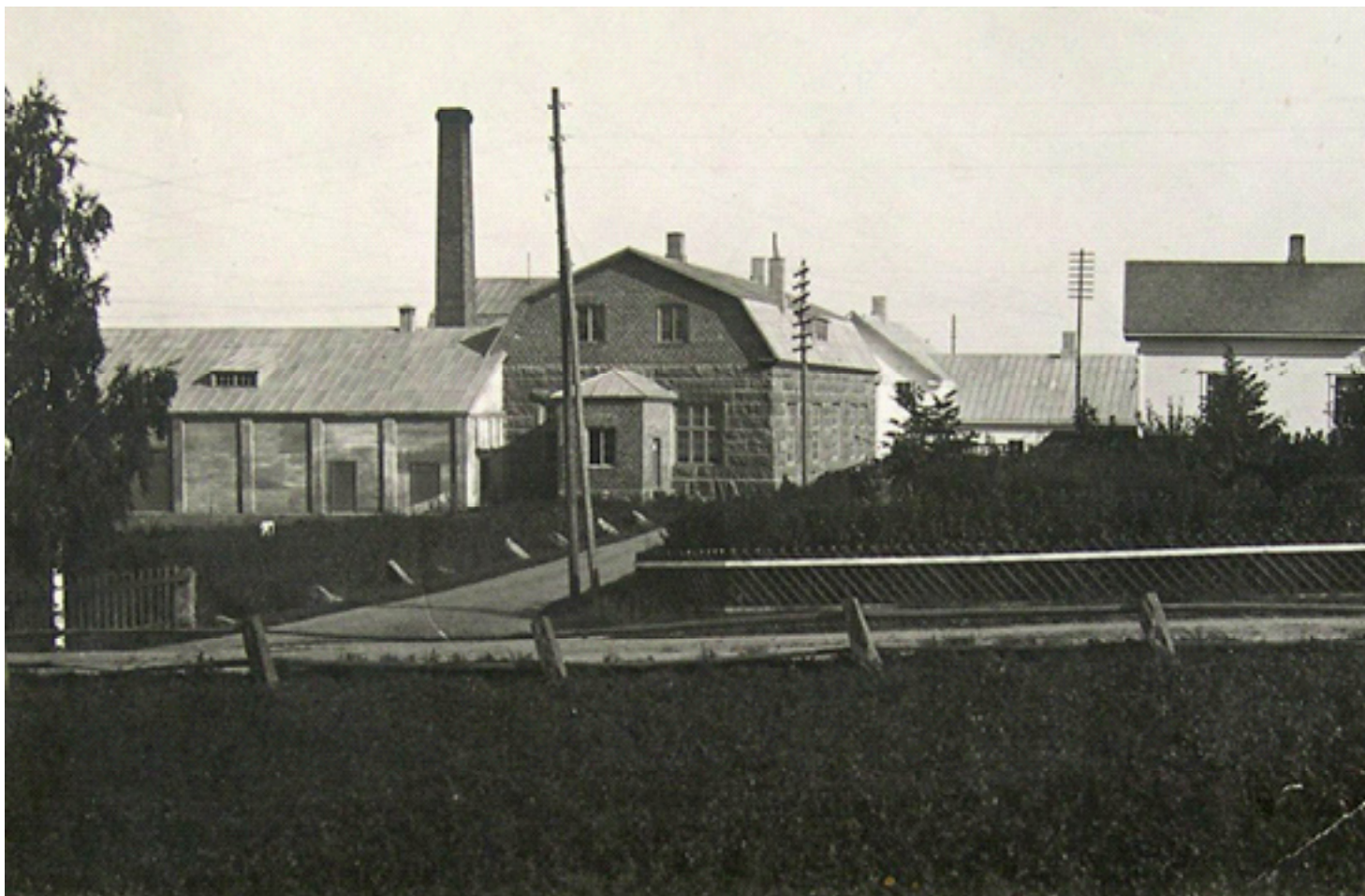
1900-LUKU

Vuonna 1907 perustettu Kokemäen yhteiskoulu on vanhimpia maaseudun yhteiskouluja. Koulu sijoittui entiseen, 1800-luvun lopulla rakennettuun kunnanlääkäriin kiinteistöön. Rakennuksen nykyasu on vuodelta 1919 (arkkitehti Onni von Zansen). Yhteiskoulun siirryttyä uuteen paikkaa rakennus toimi käräjätalona. Juhlasalissa toimi aikanaan myös elokuvateatteri. Rakennus on peruskorjattu entistään 2000-luvun alussa. Juhlasali on nykyisin kaupunginvaltuuston istuntosali. Tulkkilan Vanha yhteiskoulu lukeutuu Suomen vanhimpiin yhteiskouluihin.

Siltakatu

Mitkä näissä kuvissa olevista rakennuksista ovat vielä olemassa?
Ensimmäinen kuva on vuodelta 1980, toinen kuva on 1910-luvulta.

61.25773 22. 35627

Kertaa koordinaatteihin liittyvät asiat täällä http://www.paikkaoppi.fi/Oppitunnit_ja_projektimallit/Oppituntikokonaisuudet/1.2

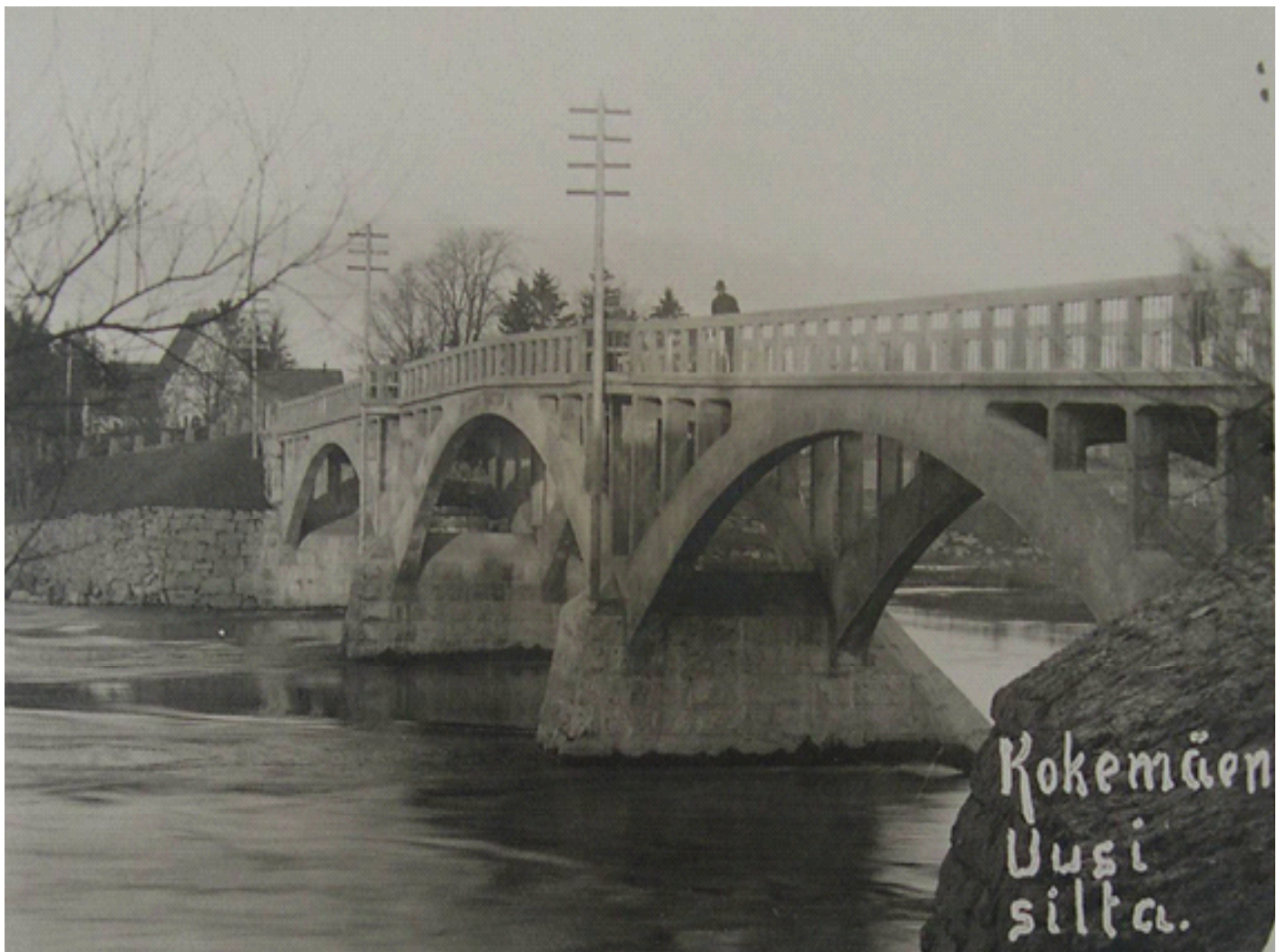
Avaa jokin karttaselain ja etsi koordinaattien osoittama paikka. Mene sitten yllä olevien koordinaattien osoittamaan paikkaan ja etsi kätkö. Minkä yrityksen konttori tällä paikalla sijaitti 1900-luvun alkuvuosikymmeninä? Vinkki: Kirjoita muistiin koordinaatit ja tarkista maastossa kännykän avulla, oletko oikeassa paikassa

Tulkkilassa on ollut tärkeä joenylityspaikka jo vuosisatojen ajan. Vanhalla hautausmaalla on ollut kirkko ainakin 1200-luvulta alkaen ja sinne kuljettiin tietysti myös joen toiselta puolelta. Pitkään joenylitys tapahtui kesällä veneillä ja lautoilla, talvella jään yli tehtiin talvitie. Ensimmäinen siltarakennelma Tulkkilan sillan paikalle valmistui vuonna 1858, jolloin jokeen rakennettiin niinsanotut kirkkoportaat. Silta oli rakenteeltaan samanlainen kuin lohi- ja siikatokeet, jotka on rakennettu joenpohjaan lyötyjen pystypaalujen varaan. 1860-luvulta alkaen kirkkoportaat rakennettiin niin leveiksi, että niitä pitkin pääsi kulkemaan hevosrattailla. Silta piti kuitenkin purkaa syksyllä ennen joen jäätymistä ja rakentaa taas keväällä uudelleen, muuten jäät olisivat vieneet rakennelman mennessään. Vuonna 1893 paikalle valmistui ensimmäinen kiinteä silta. Se oli amerikkalaistyylinen puusilta, jossa oli istuinsyvennykset ja koristeellinen ristikkorakenne. Tätä siltaa ehdittiin ihailla kuitenkin vain 25 vuotta, koska se räjäytettiin ja poltettiin sisällissodan aikaan punaisten perääntymisvaiheessa 17.4.1918. Samana päivänä paloivat myös pappila sekä Tulkkilan ja Peipohjan rautatieasemat.

Uusi teräsbetoninen silta rakennettiin vielä saman vuoden aikana vanhojen kivisten virtapilarien ja maatuken varaan. Rakentamissuunnitelman laati insinööri Manne Muoniovaara ja sillan urakoi Oy Constructor Ab. Silta on Oy Constructor Ab:n ensimmäinen maantiesilta ja se kuuluu myös ensimmäisten teräsbetonisten siltojen joukkoon, joita rakennettiin 1910-luvulla. Työvoimana käytettiin punavankeja ja kaunis, kolmiaukkoinen kaarisilta valmistui vain 106 päivässä. Tämänkin sillan kaiteissa on harvinaislaatuiset istuinsyvennykset, joista kulkija voi ihailla Kokemäenjoen maisemaa.

Tulkkilan siltaa on kunnostettu 1970-luvulla, mutta se on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä hyvin. Ajoneuvoliikenteen käytössä olevaksi sillaksi se on kuitenkin varsin iäkäs. Virtapilarit ja maatuet ovat peräisin 1890-luvulta ja betonirakennekin on jo lähes satavuotias. Tulkkilan silta on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Museosillaksi se nimettiin vuonna 1982. Esityksen perusteluissa todetaan, että silta on edustava näyte itsenäisyyden ajan alun siltarakentamisesta ja muodostaa tiemuseaalisen kokonaisuuden Koskenperkaajan patsaan kanssa. Vanha silta on siis sekä historiallisesti, rakennushistoriallisesti että maisemallisesti merkittävä.

Siltatien ja Tulkkilantien risteyksen seutu oli pitkään keskeinen paikka Kokemäellä. Etsi paikat, joista seuraavat valokuvat on otettu, ja ota itse valokuva samasta paikasta.

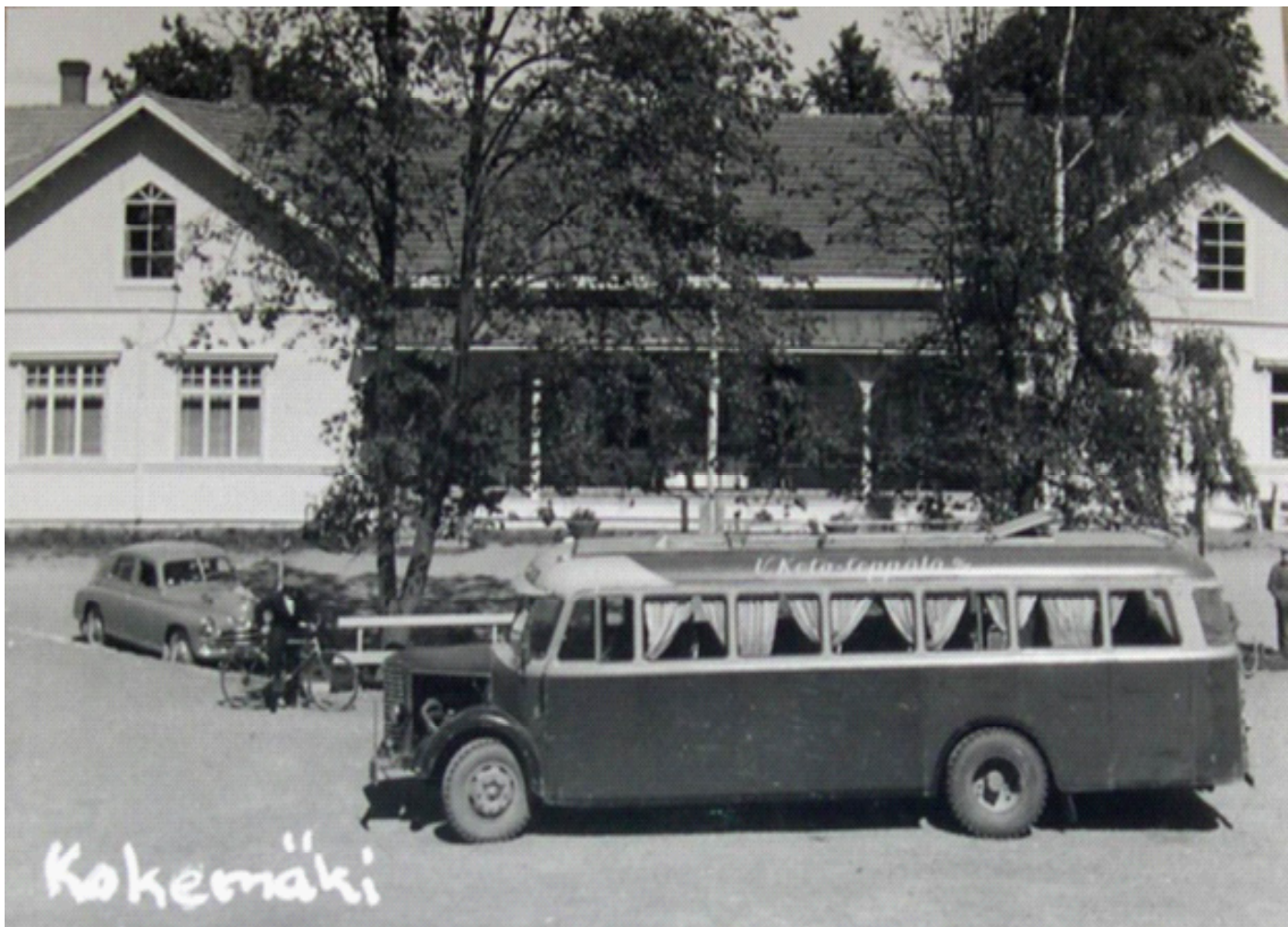
Siltatien ja Tulkkilantien risteyksen seutu oli pitkään keskeinen paikka Kokemäellä. Etsi paikat, joista seuraavat valokuvat on otettu, ja ota itse valokuva samasta paikasta.

1930-luku

1950-luku

1950-luku

1980-luku

Suurten ikäluokkien tullessa kouluikään jouduttiin maaseudullakin rakentamaan isoja kouluja. Tilanpuutteen vuoksi koulua käytiin silti ajoittain kahdessa vuorossa. Uusia kouluja rakennettiin myös siksi, että koulujärjestelmä muuttui. Koululaki (1958) velvoitti maalaiskunnatkin perustamaan kaksivuotisia kansalaiskouluja. Sen myötä tarvittiin lisää tilaa ja erikoisluokkia, muun muassa käsityöluokkia tytöille ja pojille sekä kotitalousluokkia keittiöineen ja pyykkitupineen. Kun yhä useampi halusi jatkaa koulunkäyntiä kansakoulun jälkeen oppikouluun, myös niiden rakentaminen tuli ajankohtaiseksi.

Koulurakennusten ulkoasussa näkyivät kunkin aikakauden yleiset arkkitehtuurivirtaukset. Jälleenrakennuskaudella, 1950-luvuklla rakennetut koulut on helppo tunnistaa. Monet niistä muistuttavat tavallisia kerrostaloja, yleensä niissä on kolme kerrosta tai enemmänkin. Ne on muurattu tiilestä ja rapattu ja ne näyttävät jyviltä. Väriltään ne ovat yleensä ruskeita, kellertäviä tai valkoisia. Tulkkilassa 1950-luvun koulurakennuksia on kaksi. Missä ne ovat? Mikä muu rakennus Tulkkilassa edustaa saman aikakauden arkkitehtuuria?

Kokemäenjoki saa alkunsa Pirkanmaan puolelta Vammalan Liekovedestä virraten halki Satakunnan peltoalueitten Huittisten, Kokemäen, Harjavalan, Nakkilan, Ulvilan ja Porin läpi laskien Porin edustalla Pihlavanlahdella Selkämereen. Yhteensä 121 km pitkä Kokemäenjoki on maamme viideneksi suurin jokivesistö, jota on muutettu vuosien kuluessa muun muassa tukinuittoa, tulvasuojelua ja vesivoimarakentamista varten.

Maataloudelliset intressit hallitsivat Suomessa jokien käyttöä vielä 1800-luvulle asti. Joen hallintaan ja käyttöön liittyviä kiistoja on luonnollisesti ollut niin kauan kuin joella on ollut erilaisia käyttömuotoja ja käyttäjäryhmiä. Kiistat yleistyivät ja saivat ratkaisevasti uudenlaisen luonteen 1800-luvun jälkipuoliskolla, kun Kokemäenjokilaakso alkoi teollistua.

Valtakunnan tasolla Kokemäenjokeen kiinnitettiin 1700-luvulla huomiota liikenneväylänä. Niin sanotun läpikulkuvesitie-suunnitelman tavoitteena oli koskia perkaamalla ja kanavia rakentamalla parantaa maan liikenneoloja etenkin sisämaasta rannikolle talouselämän edistämiseksi, mutta myös puolustuksellisia näkökulmia pohdittiin.

Kokemäenjoki on ollut kuuluisa lohijoki ennen koskien perkausta ja voimalaitosten rakentamista. Parhaista kalapaikoista kilpailtiin, ja usein myös käräjäitiin.

Kalavedet oli tarkkaan jaettu kylien ja talojen kesken. Omat kalavetensä joesta erotti myös kirkko, joka määräsi esimerkiksi Nakkilan Anolan Ruskilan välisen jokiosuuden piispan kalavesiksi. Kokemäenkartanolle puolestaan luovutettiin oikeuksia kalastukseen Lammaistenkoskessa piispan määräyksellä vuonna 1455. Kokemäenjoen kalastus julistettiin jo keskiajalla regaaliksi, eli kuninkaan erioikeudeksi, josta tuli maksaa veroa.

Yksittäisillä kalamiehillä oli omia mertapukkeja, kun taas kylillä ja taloilla oli suuria kalatokeita. Kokemäenjoen kalatokeet sijaitsivat Ruskilankosken ja Havinginkosken välisellä alueella. Tokeiden ylä- ja alapuolella kalastettiin nuotalla. Lohi nousi jokeen kesällä ja silloin oli sen kalastusaika. Syksyn kutuaikana kalastus oli kielletty. Kalastuskieltoa toki vähin äänin yksittäisten kalmiesten toimesta rikottiin, kalansaalis oli siinä määrin tuottoisaa kauppatavaraa.

Vieläkö näet kirkon Koskenraivaajapatsaan kohdalta? Ota valokuva ja vertaa nykyajan maisemaa 1930-luvun kuvaa samasta paikasta.

VESISTÖALUE Kokemäenjoki

© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MYY/07
Lounais-Suomen ympäristökeskus 1.2.2007